

Studničný, Michal

Možnosti určování vrocení standardních gramofonových desek z diskotéky R.A. Dvorského ve sbírce Národního muzea – Českého muzea hudby s pomocí diskografických zdrojů : modelové řešení na příkladech praxe katalogizace v knihovním systému Verbis

ProInflow. 2022, vol. 14, iss. 1-2, pp. [78]-113

ISSN 1804-2406 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/ProIn2022-2-6>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77647>

License: [CC BY 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20230223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

**MOŽNOSTI URČOVÁNÍ VROČENÍ STANDARDNÍCH GRAMOFONOVÝCH
DESEK Z DISKOTÉKY R. A. DVORSKÉHO VE SBÍRCE NÁRODNÍHO
MUZEA – ČESKÉHO MUZEA HUDBY S POMOCÍ DISKOGRAFICKÝCH
ZDROJŮ:
MODELOVÉ ŘEŠENÍ NA PŘÍKLADECH PRAXE KATALOGIZACE
V KNIHOVNÍM SYSTÉMU VERBIS**

DETERMINING STANDARD GRAMOPHONE RECORDS PUBLICATION DATES
OF R. A. DVORSKÝ COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM – CZECH MUSEUM
OF MUSIC USING DISCOGRAPHIC RESOURCES:
A CASE STUDY BASED ON EXAMPLES OF THE PRACTICE OF CATALOGUING
IN THE VERBIS LIBRARY SYSTEM

Michal Studničný

Národní muzeum – České muzeum hudby

Abstrakt

Účel – Cílem předkládaného odborného článku je nastínění základních postupů při katalogizaci standardních gramofonových desek, a to zejména v souvislosti s řešením problematiky vročení. Datace nahrávek je jedním z podstatných (a povinných) kroků pro správnou identifikaci a tím i katalogizaci zvukových dokumentů ve fondech paměťových institucí v ČR. U některých typů zvukových dokumentů, jako jsou např. i historické gramofonové desky, naráží však samotný postup při určování datace na mnohá úskalí. Způsoby řešení problematiky vročení a jejich aplikace v katalogizační praxi budou v textu představeny na vzorku z vybrané části sbírky fonotéky Národního muzea – Českého muzea hudby (dále jen NM-ČMH), konkrétně pak osobní diskotéky významné osobnosti populární hudby první poloviny 20. století, R. A. Dvorského.

Design/metodologie/přístup – Na základě představení možností určování datace z etiket standardních gramofonových desek a při užití různých typů specializovaných zdrojů (historických katalogů, diskografií, elektronických databází, specializovaných příruček atd.) byla dle pravidel RDA minimálního záznamu a ve formátu MARC 21 katalogizována sbírka standardních gramofonových desek ze sbírky diskotéky R. A. Dvorského. V textu jsou představeny vybrané příklady využití různých typů zdrojů a následného zápisu vročení do katalogizačního systému.

Výsledky – Zamýšlenými výsledky jsou: 1) aplikace specializovaných zdrojů při vročení standardních gramofonových desek a 2) ukázka modelových příkladů katalogizace standardních gramofonových desek ze sbírek Národního muzea – Českého muzea hudby dle pravidel RDA ve formátu MARC 21.

Originalita/hodnota – Hlavním přínosem článku je ukázka popisu a katalogizace standardních gramofonových desek ze sbírek Národního muzea – Českého muzea hudby dle minimálního záznamu a pravidel RDA ve formátu MARC 21 na modelových příkladech vybraných gramofonových desek z diskotéky R. A. Dvorského. Dalším přínosem je přehled aplikace několika druhů pomocných zdrojů, které jsou klíčové při určení datace standardních gramofonových desek. Takové typy zdrojů mohou sloužit katalogizátorům a dokumentátorům paměťových institucí jako pomůcka při katalogizaci, rekatalogizaci a evidenci fondů a sbírek standardních gramofonových desek. Lze tak retrospektivně nahrávky datovat, což doplňuje nedostatečný popis zvukového nosiče např. při různých projektech.

Klíčová slova: katalogizace, zvukové dokumenty, standardní gramofonová deska, vročení, diskografie, katalogy, databáze, Rudolf Antonín Dvorský

Abstract

Purpose – The aim of this paper is to outline the basic procedures for cataloguing standard gramophone records, focusing on publication date determination. Determining the publication date is a key (and obligatory) step which plays a major role in the correct identification and cataloguing of the sound documents included in the collections of Czech memory institutions. However, the determination of the date of publication of certain types of sound documents, such as historical gramophone records, is a challenging task. This paper presents a case study of various date determination methods and their application in cataloguing practice, using as an example the personal disothèque of R. A. Dvorský, an early 20th century popular music performer and composer, which forms part of the National Museum – Czech Museum of Music phonotheque.

Design/Methodology/Approach – The collection of standard gramophone records from R. A. Dvorský's disothèque was catalogued in compliance with the RDA core elements requirements and in the MARC 21 format, based on the publication dates found on the labels of standard gramophone records and using various types of specialised sources (historical catalogues, discographies, electronic databases, reference books etc.). The paper presents examples of ways in which various resource types can be used and publication dates recorded in the catalogue system.

Results – The intended outcomes are the following: 1) The application of specialized sources in the determination of standard gramophone records publication dates. 2) A case study of the cataloguing of standard gramophone records from the collections of the National Museum – Czech Museum of Music in compliance with the RDA standards in the MARC 21 format.

Originality/Value – The main contribution of this paper is that it demonstrates the process of describing and cataloguing standard gramophone records included in the collections of the National Museum – Czech Museum of Music in compliance with the RDA standards in the MARC 21 format. Another benefit is the overview of ways in which various types of auxiliary sources, which are key for determining the publication dates of standard gramophone records, can be applied. These types of sources can be used by memory institutions' cataloguers and documenters for cataloguing and keeping records of standard gramophone records collections. Retrospective dating of recordings enables incomplete descriptions of sound carriers to be completed, for example within the VISK 5 (retrospective cataloguing) programmes.

Keywords: cataloguing, sound documents, standard gramophone record, label, date determination, discography, catalogues, database, Rudolf Antonín Dvorský

ÚVOD

Katalogizace zvukových dokumentů, jakožto speciálních dokumentů ve fondech a sbírkách paměťových institucí představuje v dnešní době nutnost zahrnutí různých typů zvukových nosičů vzniklých v průběhu 20. století, ať už se jedná o gramofonové desky, magnetofonové pásky či kompaktní disky. Jejich zpracování není o nic méně důležité než katalogizace dokumentů standardně obsažených v knihovnách, archivech či muzeích (jako jsou knižní monografie, periodika či seriály). Znalost katalogizace zvukových dokumentů by tak měla patřit k základní náplni činnosti pracovníků příslušných institucí, přináší ovšem některá specifika a klade mnohdy na katalogizátory další nároky.

Předkládaná studie se zaměřuje na problémy a úskalí týkající se jednoho z klíčových prvků katalogizace vybraného typu zvukových dokumentů. Tím je vrocení u standardních gramofonových desek z šelaku (odtud také populární pojem “šelaková deska”), které byly dominantními komerčně vydávanými zvukovými nosiči v první polovině 20. století. Autoři studie vycházejí z praktických zkušeností, dlouhodobě získaných při zpracovávání sbírek fonotéky NM-ČMH a snaží se zodpovědět některé palčivé otázky na vybraných modelových příkladech ze sbírky diskotéky R.A. Dvorského.

Chybějící datace na etiketách standardních gramofonových desek má vliv na absenci tohoto údaje jak v nejrůznějších informačních zdrojích, tak při jejich samotné katalogizační praxi. Jedná se totiž o povinný prvek popisu, který je vyžadován knihovnickým popisným standardem (dle pravidel RDA a formátu MARC 21). Nejde však jen o splnění podmínek standardu, vrocení je důležitým prvkem také pro možnost určení historického kontextu, v němž konkrétní standardní gramofonová deska vznikla. V neposlední řadě mohou být tyto údaje užitečné i v případě výběru vhodných dílčích postupů a nástrojů v rámci digitálního reformátování obsahu tohoto typu zvukových dokumentů.

Studie poukazuje na vybrané typy relevantních informačních zdrojů, které lze s úspěchem použít pro dohledávání chybějících údajů při katalogizaci standardních gramofonových desek (spojených zejména s datací). Zároveň text představuje osvědčený postup při katalogizaci vybrané sbírky (tzv. diskotéky R.A. Dvorského) s cílem navrhnout obecnější “best practice” všem, kdo se v paměťových institucích i mimo ně s podobnými problémy potýkají.

Předložený článek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/24.II.c). Touto cestou bych chtěl poděkovat za odbornou pomoc PhDr. Ivě Horové, Mgr. Darině Svobodové, Petře Mišákové, Mgr. Martinu Mejzrovi a v neposlední řadě Filipu Šírovi, DiS., který se momentálně zabývá komplexně problematikou zvukových dokumentů v ČR.

ETIKETA STANDARDNÍ GRAMOFONOVÉ DESKY A PROBLEMATIKA VROČENÍ

Zatímco u běžných dokumentů v knihovnách (např. u monografií) je primárním zdrojem popisu titulní strana, u standardních gramofonových desek je “titulní stranou” tištěná etiketa, která je umístěna ve středu gramofonové desky (Benešová & Štorová, 2015). Nicméně v počátcích vynálezu gramofonové desky na konci 19. století byly údaje vyryty do středu jedné ze dvou stran nosiče, případně byl popisek na povrchu vepsán křídou (Lochman, 1955, s. 90). Definitivním a elegantním řešením, jak gramofonovou desku opatřit průvodními informacemi o obsahu, bylo umístění papírové etikety na volný střed desky, kam nebylo z důvodu zhoršující se kvality vhodné situovat zvukový záznam. K tomu poprvé údajně došlo v roce 1900 (Gössel, 2001, s. 39).

Na standardních gramofonových deskách však v drtivé většině případů chybí explicitně vyjádřená datace (ať už nahrání nosiče nebo jeho vydání). To vyvolává samozřejmě otázku, proč na samotných etiketách nebo v jiné části desky tento údaj není. Adolf Lochman (1955) uvádí, že uvedením letopočtu by se deska stala neprodejná, v případě uvedení data vydání se totiž snižovala naděje na odbyt, protože starší desky byly považovány z hlediska kvality za horší než novější. Vysvětlení tak hledat ve faktu, že se jednalo o praktické obchodní a marketingové důvody (Lochman, s. 92). Na problematiku datace snímků také v minulosti upozornil muzikolog, pracovník rozhlasu, hudební kritik a pedagog Mirko Očadlík (1904–1964) ve svém díle *Smetanovská diskografie*. Domníval se, že jedním ze způsobů, jak nahradit absenci datace na etiketách, byl přístup k dnes již historickým firemním katalogům, které však z jím neuvedených důvodů nepovažoval za spolehlivé, a navíc se kompletně nedochovaly. Katalogy byly totiž sestavovány za účelem propagace firmy či obchodu a v momentě, kdy si zákazník desku pořídil, pozbyl tento dokument smysl (Očadlík, 1939, s. VII).

Pro určení datace u standardních gramofonových desek jsou tak klíčové informace obsažené na jejich etiketě. Rozložení a struktura údajů na etiketě se sice v průběhu času obměňovala, nicméně lze vymezit určitý rámec informací, se kterými je možné se při čtení etikety setkat:

- název etikety (labelu), často ve spojení s ochrannou známkou výrobce či vydavatele
- údaje spojené s dílem a odpovědnou osobou za dílo a její interpretaci v různém rozsahu (tzn. název díla, podtitul, případně části díla, autoři díla, tj. skladatel, libretista, interpret, hudební těleso, dirigent atd.), v ojedinělých případech mohl být pouze uveden název písně nebo jen interpret
- unikátní identifikátory desky:
 - **matriční číslo charakterizuje datum nahrání**, zpravidla nižší číslo označuje stranu A desky, vyšší číslo stranu B, ale v každém případě jsou tato čísla odlišná a jsou vytištěna na etiketě gramofonové desky

- **objednací a katalogové číslo určují datum vydání desky** a lze ho rozpoznat tak, že je číslo stejné na obou stranách etikety desky,
- další údaje – variantní název díla (včetně jeho znění v jiném jazyce), název edice, cenová kategorie, reklamní známka či štítek, který odkazuje na prodejce, u mladších standardních gramofonových desek pak také doba záznamu.

Opomenuta by neměla být ani lesklá část oddělující záznamovou plochu nosiče a okraj tištěné etikety, která se nazývá zrcátko. Zde se v závislosti na zvyklostech výrobních firem a vydavatelů rovněž nachází matriční či objednací číslo, případně další symboly odkazující na osobu nahrávacího technika atd. (celé viz Gössel a Šír, 2016, s. 9).

Pro problematiku vrocení při katalogizaci jsou zásadní především výše zmíněné unikátní identifikátory, tj. matriční a objednací/katalogové číslo. Z historických důvodů (spojených mimo jiné se zachovalostí pramenů a zdrojů k dějinám zvukového průmyslu) lze mnohem častěji u standardních gramofonových desek určovat datum nahrání (za pomoci matričních čísel) než datum vydání (skrže objednací/katalogová čísla). Každá nahrávka na standardních gramofonových deskách má zpravidla jedno matriční číslo a více katalogových čísel (odpovídajících jednomu či více vydáním, v ojedinělých případech však nemuselo objednací číslo na desce být, to však nebyl případ diskotéky R. A. Dvorského). Možnosti přesného vyhledání a ověření datace na základě unikátních identifikátorů pak výrazně ovlivňuje samotný proces katalogizace.

KATALOGIZAČNÍ PRAXE V NM-ČMH

V rámci praxe Národního muzea – Českého muzea hudby je katalogizace chápána jako proces systematické evidence a strukturovaného popisu fyzických vlastností a obsahu dokumentů, který se řídí oficiálními aktuálními knihovnickými pravidly, známými pod zkratkou RDA (Resource Description Rules) na úrovni minimálního záznamu do souborného katalogu ČR (dále jen SKČR). V současnosti se popis vytváří elektronicky v prostředí různých databází a systémů, které mají obvykle aplikovaný interní knihovnický formát MARC 21 (Machine Readable Cataloguing – strojem čitelná katalogizace). V případě NM-ČMH se jedná o katalogizační systém od firmy KP-SYS s názvem Verbis (muzeum jej používá pod tímto názvem od roku 2013).

V rámci projektů fonotéky NM-ČMH se při zpracovávání zvukových dokumentů postupuje tak, že se katalogizátor sejde s kurátorem sbírky a domluví se, co vše by měl záznam zahrnovat. V následujících odstavcích textu bude popsán praktický postup aplikovaný na průzkumném vzorku, pro který byla vybrána část sbírky fonotéky NM-ČMH – osobní diskotéka významné hudební osobnosti, Rudolfa Antonína Dvorského (1899–1966). Jádrem Dvorského diskotéky je uloženo v inventární řadě muzea s označením MF (gramofonové desky z šelaku o průměru 25 cm) a čítá 590 kusů. Sbírkou muzeum zakoupilo v roce 1970 (číslo přírůstku muzea 113/70) od paní Boženy Šoušové, což byla sestra druhé Dvorského manželky. V případě sbírky R. A. Dvorského (viz dále), byly na katalogizační záznam kladeny požadavky, které nejsou podmíněny knihovnickými pravidly popisu, ale záznam obohacují o důležité informace a souvislosti.

Jednak bylo do pole č. 981 (*Historie vlastnictví*) zaznamenáno, že se jedná o pozůstalost R. A. Dvorského, což ve výsledku hraje roli při vyhledávání v online katalogu NM-ČMH Portaro, kdy lze tuto sbírku v katalogu kompletně vyhledat (zadáním dotazu “pozůstalost R. A. Dvorského” a vybraným filtrem – zvukové dokumenty). Zároveň je možné vyhledané záznamy oddělit od případných duplicit, které se ve sbírce nacházejí. Další nepovinný údaj s požadavkem správce sbírky byl *fyzický stav nosiče*, díky kterému uživatel rozpozná míru poškození předmětu.

V další fázi se katalogizátorka či katalogizátor setkává se systémovým knihovníkem, který funguje jako supervize katalogizace. V případě sbírek fonotéky NM-ČMH si katalogizátorka či katalogizátor se supervizí katalogizace nastaví šablonu záznamu, tak, aby odpovídala všem požadavkům z hlediska pravidel i údajů, které požaduje správce sbírky. Jedná se také o klíčová pole pro zápis vrocení (008 – *Pole pevné délky*, pole č. 028 – *Nakladatelské číslo* a pole č. 264 – *Nakladatelské údaje, údaje o vytvoření díla, autorská práva*), která jsou povinná jak pro minimální, tak úplný záznam dle pravidel RDA (Lichtenbergová et al., 2016 s. 7–8).

Pole č. 008 – údaje pevné délky z hlediska vročení

Toto pole je z pohledu katalogizace dle pravidel RDA ve formátu MARC 21 na úrovni minimálního či doporučeného záznamu povinné (Lichtenbergová et al., 2016 s. 7), a to pro všechny typy dokumentů, tzn. i pro zvukové dokumenty.

Pole není opakovatelné (není jej možné rozkopírovat např. pro další evidenční účely) a nejsou zde indikátory i podpole, takže je pole definováno za sebou jdoucími pozicemi. Dle formátu MARC 21 se v poli 008 zaznamenává vročení na pozice 06 až 14. Znaková pozice 06 vyjadřuje typ data – publikační status (Lichtenbergová, 2003, s. 008 – Všechny dokumenty – 2).

V knihovním systému Verbis se pro pozici 06 nabízí tento seznam, který charakterizuje status publikování a který vychází z pravidel RDA:

Písemné označení statusu publikování	Charakteristika statusu publikování
b	data neuvedena
l	kód se neuvádí
e	podrobné datum
s	jedno známé (pravděpodobné) datum
i	data zahrnuta ve sbírce
k	data většiny sbírky
m	složená data
p	datum distribuce
r	datum reprintu
t	datum vydání a datum copyrightu
n	neznámá data
q	nejisté datum
u	status neznámý
c	průběžně vycházející
d	nevycházející

Tab. 1

V rámci katalogizace diskotéky R. A. Dvorského v inventární řadě MF (z celkových 590 katalogizačních záznamů) byly používány pouze tyto statuty publikování: *s* – jedno známé a pravděpodobné datum (zapsáno u 544 záznamů) a *q* – nejisté datum (zapsáno u 46 záznamů).

Dále se vrocení zapisuje na pozicích 07–10, kde je na 4 pozicích zapsán počáteční rok vydání (např. 1944). Pro rok, kdy bylo vydávání ukončeno, jsou vyhrazená 4 místa na pozicích 11 až 14 (Lichtenbergová, 2003, s. 008 – Všechny dokumenty – 2–3).

V rámci zadávání vrocení do pole 008 je třeba připomenout, že podle matričního čísla desky zjišťujeme datum nahrávky a podle objednáčích zase datum vydání desky. Specifikum standardní gramofonové desky je, že nahrávky umístěné na obou stranách desky mohly vzniknout nezávisle na tom, kdy byl nosič nakonec vydán. Jelikož popisujeme médium (nosič), na kterém jsou nahrávky umístěny, je více relevantní pro vrocení zapsat datum vydání, které je s popisovaným médiem či objektem více svázané. Víme-li toto datum, tak jej zapisujeme přednostně před datem nahrání. V případě diskotéky R. A. Dvorského se však ve většině případech vyhledala pouze data nahrání. A jelikož se jednalo o jediný dohledaný časový údaj, muselo se do pole 008 zapsat datum nahrání.

Exemplárně je pak na obrázku č. 1 znázorněno, jak vypadá pomocné okno pole 008 v knihovním systému Verbis, kam se zadává status publikování na pozici 06. V tomto případě byl rok počátku vydání (rok 1944) nalezen ze sekundárního zdroje (s = jedno (pravděpodobné) datum). Jelikož se jednalo o jedno známé a pravděpodobné datum, systém vygeneroval do pole Rok ukončení vydávání znakové pozice v podobě 4 po sobě zapsaných pomlček (----). Další možnosti příkladů, jak podle pravidel RDA a formátu MARC 21 zapisovat do pole 008 vrocení viz Zdroje – APA citace MARC 21 příručky a pravidla RDA.

Obr. 1 Status publikování v knihovním systému Verbis – pomocné okno pole 008

Výsledný zápis ve formátu MARC 21 se zvýrazněnou částí, týkající se vrocení:

č. pole	obsah pole
008	210407s 1944 ----xr cze

Tab. 2

Další příklady pole 008 jsou již v praktické části článku u konkrétních zdrojů použitých při vrocení diskotéky R. A. Dvorského. Během procesu katalogizace diskotéky byla postupně vyplňována po sobě jdoucí pole s názvovými, autoritními a dalšími údaji, vrocení se pak zaznamenalo do dalšího pole – č. 264.

Pole č. 028 – nakladatelské číslo

Do pole 028 se přímo nezaznamenávají údaje vrocení, ale již zmíněné jedinečné identifikátory desky (matriční a objednávací číslo), které hrají důležitou roli při vrocení. Aby bylo v záznamu rozpoznatelné, o jaký druh čísla se jedná, nastavují se pro toto pole indikátory. Pro standardní gramofonové desky se z nabídky pro indikátory na první pozici vyplňují v rámci katalogizace diskotéky R. A. Dvorského dvě čísla. Indikátor na první pozici s číslem 0 (*Vydavatelské číslo*) identifikuje číslo objednávací či katalogové, tedy spojené s datem vydání nosiče. Indikátor s číslem 1 zase číslo matriční (*Číslo výrobní matrice*) charakterizující datum pořízení nahrávky.

Obr. 2 Nastavení volby indikátorů pole 028 v knihovním systému Verbis

Pole č. 264 – nakladatelské údaje, údaje o vytvoření díla, autorská práva z hlediska vrocení

Další povinné pole v minimálním záznamu dle pravidel RDA a formátu MARC 21 má číslo 264 – *Nakladatelské údaje, údaje o vytvoření díla, autorská práva*. Do tohoto pole se během katalogizace diskotéky R. A. Dvorského zaznamenaly podle pravidel RDA údaje o vytvoření či vzniku popisované jednotky (Lichtenbergová a et., 2016, s. 77). Zdrojem údajů je v případě gramofonové desky její etiketa (Benešová & Štorová, 2015). V úvodním procesu plnění tohoto pole se nejdříve nastaví indikátory, které blíže určují význam pole.

Nastavení indikátorů pole 264:

- 1. indikátor** – jelikož se jedná o trvalý údaj, je přednastaveno v šabloně záznamu symbolem #, tzn. *Neuvádí se*. V rámci zpracování diskotéky R. A. Dvorského byl tento indikátor použit u všech popisovaných jednotek (gramofonových desek), neboť tento symbol

(#) se používá, pokud je popisovaný předmět katalogizován poprvé. (O zbylých indikátorech na první pozici pole 264 viz MARC 21, 2013, s. 264–1.)

2. indikátor – v rámci 2. indikátoru je na výběr 5 čísel (0 až 4). Každé číslo pak vyjadřuje typ role v rámci vydavatelského a dalšího vztahu k popisované jednotce.

0 – vytvoření/vznik díla, 1 – nakladatel, 2 – distributor, 3 – výrobce, 4 – autorská práva.

Během katalogizace diskotéky R. A. Dvorského byla z časového hlediska plnění projektu nastavena strategie dodržování šablony minimálního záznamu. Toto kritérium mělo významný dopad na volbu 2. indikátoru. Podle pravidel RDA minimálního záznamu je vždy povinný 2. indikátor s hodnotou 1, a to i v případě, že se datum a místo vydání odhadují nebo odvozují např. ze zmiňovaných sekundárních pramenů. (Lichtenbergová at el., 2016 s. 10). Tímto postupem se splňuje podmínka, aby byl záznam přijatelný do Souborného katalogu ČR (SKČR).

Nespornou výhodou katalogizace v elektronickém prostředí (v případě NM-ČMH v knihovním systému Verbis) je možnost kdykoliv záznam editovat. V rámci dalších revizí evidence muzejních sbírek se může zápis editovat a upřesnit např. v nepovinném poli č. 518 (*Poznámka o datu a místě zaznamenání díla*), kam se může zapsat datum nahrání.

Obr. 3 Nastavení volby indikátorů pole 264 v knihovním systému Verbis

Jak už víme z předchozí části tohoto článku, na standardních gramofonových deskách se vročení téměř nevyskytuje. Je však povinností katalogizátorů jej dle pravidel RDA vyplnit, a k tomu slouží v poli 264 podpole c. Jak bylo zmíněno již u nastavení indikátorů, vročení musíme odvodit alespoň přibližně (např. ze sekundárních zdrojů, viz níže) a zapisuje se do hranatých závorek.

Pro uvedená data na prameni popisu a dohledaná a přibližná data existuje ve zmiňované metodice (Lichtenbergová a et., 2016, s. 79) přehled, jak správně vrocení zapisovat do katalogizačních systémů do pole 264 podpole c:

Stav zjištěné datace	Způsob zápisu do katalogizačních systémů
Rok je uveden na prameni popisu	2022
Rok je známý/zjistitelný	[2022]
Přibližný rok	[2022?]
Jeden nebo druhý po sobě jdoucí rok	[2021 nebo 2022]
Pravděpodobné rozmezí let	[mezi 1848 a 1902?]
První nebo poslední možné datum	[ne před 1900] [ne po 2015]
První i poslední možné datum	[mezi 17. říjnem 1964 a 7. únorem 1965]

Tab. 3

Z pohledu katalogizace diskotéky R. A. Dvorského byly využity tyto formy zápisu vrocení: *Rok je uveden na prameni popisu*, *Rok je známý/zjistitelný*, *Přibližný rok* a *Pravděpodobné rozmezí let*.

DISKOTÉKA R. A. DVORSKÉHO, ZDROJE K VROČENÍ A PŘÍKLADY KATALOGIZACE

Diskotéku R. A. Dvorského tvoří zhruba z poloviny standardní gramofonové desky, na kterých se sám Dvorský autorsky podílel v různých rolích, ať už jako dirigent, zpěvák, autor skladeb aj. (celkem 253 desek z celkových 590). Drtivá většina těchto gramofonových desek (celkem 317) pochází z produkce československé firmy Ultraphon, pro kterou sám nahrával od počátku 30. let až do poloviny 40. let (185 ks). Zbylá polovina diskotéky pak obsahuje zvukové snímky dobové taneční a populární hudby, kde Dvorský nefiguruje. Nejčastěji je zastoupena etiketa Ultraphon (132 nosičů), a nahrávky různých zahraničních firem z Evropy i USA. Na základě projektu Ministerstva kultury s označením VISK 7 (*VISK 7: Národní program digitalizace a dlouhodobé archivace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru KRAMERIUS*), do kterého lze i zahrnout zvukové dokumenty, bylo realizováno zpracování této sbírky ve 2 fázích. První fáze proběhla v roce 2020, kdy bylo zpracováno prvních 245 gramofonových desek. Druhá část sbírky, čítající zbylých 345 gramofonových desek, byla zpracována v roce 2021. Všech 590 desek bylo vyfotografováno, což plnilo plán z hlediska zachování digitální obrazu etikety a zároveň snímky byly použity při katalogizaci, takže sbírka byla chráněna před další fyzickou manipulací, která by ji mohla ohrozit. Proces katalogizace s “předmětem v ruce” byl v tomto směru překonán (více o obrazové digitalizaci desek – Gössel et al., 2019).

Zásadním problémem během katalogizace této sbírky se ukázalo být právě vročení desek. Ve starých evidenčních pomůckách – strojem psaných kartách a inventární knize řady s označením MF (fond standardních gramofonových desek o průměru 25 cm) – vročení chybí. V samotném inventáři diskotéky R. A. Dvorského (Bajgar, 1994) je sbírka rámcově vročena jako nahrávky z 30. a 40. let 20. století. Je tedy patrné, že se nikdo z předchozích kurátorů či pracovníků muzea datací desek blíže nezabýval. Důvodů bylo více. Na vině byly především špatně přístupné a nedochované prameny a zdroje.

V průběhu katalogizace diskotéky R. A. Dvorského v letech 2020–2021 byly pro vročení jednotlivých gramofonových desek použity různé druhy zdrojů a pramenů. Lze je rozdělit do 4 kategorií:

1. etiketa nebo zrcátko katalogizované gramofonové desky (vročení je tedy uvedené přímo na prameni popisu),
2. fyzické – tištěné prameny (historické katalogy firem vydávajících hudbu, mluvené slovo a jiné žánry na standardních gramofonových deskách, diskografie a publikace tematicky spojené s vročením atd.),
3. elektronické zdroje – internetové databáze (diskografické databáze, webové stránky zaměřené na diskografická data aj.),
4. vročení bylo přibližně určené odhadem – vročení bylo rámcově odvozeno kombinací různých zdrojů.

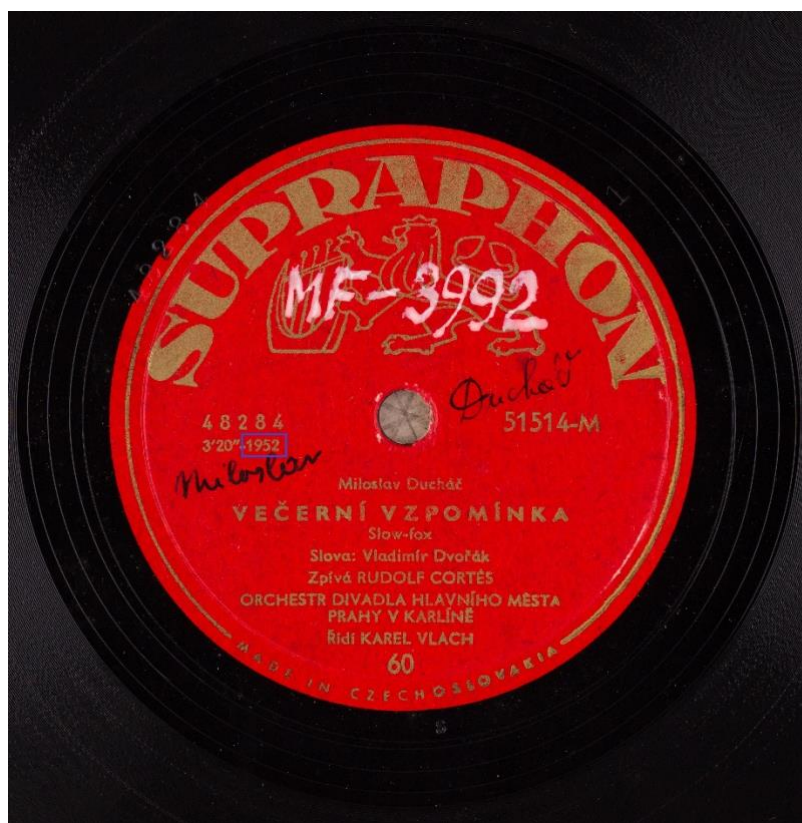
V kontextu výše uvedených pravidel popisu, katalogizační praxe a výčtu zmíněných kategorií zdrojů uvádíme konkrétní příklady gramofonových desek z diskotéky R. A. Dvorského. Součástí modelových příkladů jsou také snímky etiket gramofonových desek a odkaz na celý katalogizační záznam do online katalogu NM-ČMH, kde je možnost si jej prohlédnout i ve formátu MARC 21. Pod snímkem je uvedeno, jak byl přesně proveden zápis vnošení do polí 008 a 264 podpole c. Záznam příkladu pak zakončuje uvedený zdroj, ze kterého bylo vnošení určeno.

VROČENÍ UVEDENÉ NA ETIKETĚ GRAMOFONOVÉ DESKY

V diskotéce R. A. Dvorského se v inventární řadě MF (standardní gramofonové desky o průměru 25 cm) nachází 8 desek (z celkových 590), tedy 1,4 %, na kterých je přímo uvedeno vročení. Vročení těchto desek lze určit obecně pro 40. až 50. léta 20. století. Nejstarší – 5 desek s italskou etiketou *FON* a se signaturami MF 4103 až MF 4107 – mají na zrcátku okolo etikety vročení 1947. Nejmladší – deska se známou československou etiketou Supraphon (vyobrazený lev z profilu držící lyru) se signaturou MF 3994 – je z roku 1958. Tento zlomek desek pouze poukazuje na to, že se začaly objevovat časová určení přímo na prameni popisu, tedy na standardních gramofonových deskách (ať už na zrcátku desky nebo na její etiketě) až v její závěrečné éře (tzn. na přelomu 40. a 50. let 20. století).

V níže uvedeném příkladu byl proveden zápis vročení do příslušných polí:

Příklad č. 1 – Vročení je uvedené na prameni popisu

Obr. 4

Standardní gramofonová deska o průměru 25 cm, ze sbírky fonotéky NM-ČMH, úsek: Diskotéka R. A. Dvorského. Sbírkový předmět je uložen v NM-ČMH pod signaturou: **MF 3992**.

Odkaz do online katalogu NM-ČMH přímo na bibliografický záznam ve formátu MARC 21: <https://cmh.opac.nm.cz/records/4d5cbaa7-1c28-4889-bc92-0910b1712577>

Doplněno vročení po nalezení zdroje a zápis vročení do **pole 008 (zvýrazněná část)**:

číslo pole	obsah pole
008	200422s 1952 ----xr cze

Doplněno vročení po nalezení zdroje, následný zápis vročení do pole 264 podpole c:

číslo pole	indikátor	podpole	obsah podpole (vročení)
264	#1	\$c	1952

Tab. 4

Zdroj vročení: Uvedeno přímo na etiketě gramofonové desky – na prameni popisu (vročení je na snímku etikety v modrém rámečku).

Historické katalogy firem vydávajících hudbu, mluvené slovo aj. žánry na standardních gramofonových deskách

Z chronologického hlediska vzniku dokumentu patří mezi nejstarší zdroje pro vročení standardních gramofonových desek katalogy vydavatelských firem a společností. Právě tyto katalogy, ve kterých je vedený výčet děl seřazených dle různých kategorií, jako jsou interpreti, žánry nebo matriční či objednáací čísla, jsou oním klíčovým zdrojem k vročení, ale případně dalších údajů, které popisovaný nosič blíže určují. Svazujícím kritériem je jejich dohledatelnost. Historické katalogy firem se totiž ve fondech paměťových institucí vyskytují fragmentárně a obvykle nejsou ani vyhledatelné v online katalogích paměťových institucí. Jednou z institucí, která v současné době rámci svých podsbírek vede fond těchto katalogů je např. NM-ČMH. Sbíрка 860 katalogů reflektuje téměř stoleté období, tedy od počátku 20. století až po začátek 21. století. Informace o sbírce (metadatové záznamy) budou dostupné veřejnosti v online katalogu NM-ČMH a časem i jejich plný obsah v digitální podobě. On-line přístupnost by mohla práci při určování datace snímků znatelně zjednodušit a zrychlit.

V níže uvedeném příkladu se při procesu vročení během katalogizace gramofonové desky se signaturou MF 4496 použila Diskografie R. A. Dvorského (Müller, 2020, s. 71). V ní bylo zjištěno, že se nahrávka pořídila přesně 20.2. 1944. Jedním z ověřovacích zdrojů se pak stal právě historický katalog uložený v NM-ČMH pod signaturou MZ 62. Jedná se o reklamní katalog československé firmy Ultraphon, která gramofonové desky vydávala. Již na titulní straně katalogu je časová identifikace – Duben 1944. Klíčovým údajem je pak identifikátor gramofonové desky, v tomto případě objednáací číslo. Tímto zjištěním jsme tak získali cennou informaci o dvou datech vztahující se k nahrávce. Podle Diskografie R. A. Dvorského víme, že nahrávka vznikla 20.2. 1944, ale dle katalogu byla vydána v dubnu téhož roku. Jsme tak oba údaje schopni zapsat během katalogizace, viz příklad níže.

Příklad č. 2 – Historický katalog ze sbírek NM-ČMH jako ověřovací zdroj

Obr. 5

Standardní gramofonová deska o průměru 25 cm, ze sbírky fonotéky NM-ČMH, úsek: Diskotéka R. A. Dvorského. Sbírkový předmět je uložený v NM-ČMH pod signaturou: **MF 4496**.

Odkaz do online katalogu NM-ČMH přímo na bibliografický záznam ve formátu MARC 21: <https://cmh.opac.nm.cz/records/750a778e-59ae-4939-9320-4f71ee4c9874>

Doplněno vnočení po nalezení zdroje a zápis vnočení do **pole 008** (zvýrazněná část):

číslo pole	obsah pole
008	210407s 1944 ----xr cze

Doplněno vnočení po nalezení zdroje, následný zápis vnočení do **pole 264** **podpole c**:

číslo pole	indikátor	podpole	obsah podpole (vnočení)
264	#1	\$c	[1944]
264	#0	\$c	[20.2. 1944]

Tab. 5

První zdroj vnočení: (Müller, 2020, s 72). Druhý, ověřovací zdroj: Historický katalog NM-ČMH se signaturou MZ 62 – Ultraphon, duben 1944 (záznam historického katalogu v online katalogu NM-ČMH: <https://cmh.opac.nm.cz/records/12632012-4d7d-4073-ad4e-76e66241e791>).

Diskografie se zaměřením na standardní desky z šelaku v českém prostředí použité při vnočení diskotéky R. A. Dvorského

Právě výše zmiňované firemní katalogy se staly hlavním zdrojem pro vznik diskografií. Termín diskografie měl historicky užší a širší význam. V širším významu je diskografie vnímána jako nauka o sběru, popisu, katalogizaci a uchování gramofonových desek (Keller, 1965, s. 6–7). V užším smyslu je pak termín vnímán jako vlastní popis gramofonové desky jako fyzického nosiče (nikoliv jeho obsahu), tedy de facto jako pandán k bibliografickému popisu. V další etapě vývoje začala být diskografie vnímána jako vědecký a fundovaně podložený soupis gramofonových desek dle vybraných pravidel.

Lze se s nimi setkat v podobě samostatně vydané diskografie, jako například zmiňovaná *Očadlíkova Smetanovská diskografie*. Jindřich Keller (1965, s. 7) dále kategorizoval diskografie na generální, monotematické a výběrové. Generální jsou zpravidla obsáhlejší, neboť zahrnují produkci za vybrané období nebo určitého státu, hudebního žánru aj. Monotematické a výběrové jsou vymezeny určitými a bližšími kritérii, zaměřené například na konkrétní osobnosti, viz *Smetanovská diskografie* nebo diskografie Otakara Mařáka (Pražák, 1937).

Diskografie R. A. Dvorský

Na počátku procesu katalogizace se již pracovalo s vědomím, že existuje diskografie R. A. Dvorského (Müller, J. (2020). *R.A. Dvorský Diskografie*. Jan Müller.). Tato diskografie posloužila jako jeden z nejvytýžovanějších zdrojů pro vnočení. Z celkových 590 desek se Dvorský v různých rolích (zpěvák, dirigent, autor aj.) vyskytuje na 253 deskách, z toho se pro vnočení použila diskografie ve 247 záznamech. 5 desek, na kterých se Dvorský v nějaké roli podílel, nebylo v diskografii zaznamenáno a jejich vnočení bylo dohledáno v jiných pramenech.

Dvorského diskografie má jednoduchý systém postavený na vzestupném chronologickém řazení jednotlivých nahrávek podle doby jejich vzniku. Jsou zde dohledané Dvorského snímky, na kterých se podílel jako skladatel, zpěvák nebo jako dirigent hudebního uskupení. V levém sloupci se hned nacházejí pro katalogizátory stěžejní údaje – přesné datum nahrání (formou den, měsíc a rok – dd.mm.rrrr). Uprostřed pak záznam o nahrávce pokračuje matričním číslem (jedinečný identifikátor nahrávky). Za tímto číslem je pak název titulu a podnázev. Na následujícím řádku jsou autoři titulů, autoři textu se nacházejí hned za lomítkem. Na posledním (třetím) řádku je pak výčet interpretů. V pravém sloupci je uvedeno další identifikační číslo desky, tedy katalogové nebo objednávací číslo. Autor diskografie pak uvádí pro lepší orientaci další potřebné informace. Zároveň poukazuje na možné nedostatky.

Doplněno vročení po nalezení zdroje, následný zápis vročení do **pole 264 podpole c**:

číslo pole	indikátor	podpole	obsah podpole (vročení)
264	#1	\$c	[1930?]
264	#0	\$c	[28.4.1930]

Tab. 6

Zdroj vročení: (Müller, 2020, s. 6)

Publikace zaměřené na historické zvukové dokumenty s diskografickými daty použité při vročení diskotéky R. A. Dvorského

V tuzemsku lze historicky vysledovat publikace věnující se podrobněji gramofonovým deskám. Monografie věnované historii nahrávacích, reprodukcí zařízeních, a to jak na území Čech, tak ve světě, mohou odkazovat na diskografie, diskografická data a další sekundární zdroje. Ty pak mohou katalogizátorům významně pomoci při popisu, především u vročení nahrávek. Níže se jedná o výběrové publikace, které byly použity při katalogizaci diskotéky R. A. Dvorského, seřazené tak, jak byly nejčastěji při vročení využívány.

Gramatika etiket gramofonových desek

Hned po diskografii R. A. Dvorského byla nejvíce používána publikace: Gramatika etiket gramofonových desek (Gössel, G., & Šír, F. (2016). *Gramatika etiket gramofonových desek*. Národní muzeum.).

Publikace byla použita při vročení u 183 záznamů (z celkových 590). Publikace se sice nezaměřuje podobně jako výše zmíněná diskografie přímo na nahrávky R. A. Dvorského, ale věnuje se komplexně nejvýznamnějším etiketám, které byly distribuovány na československém trhu s gramofonovými deskami, především v první polovině 20. století a které mají bohemikální souvislosti (čeští interpreti, skladatelé atd.) Tato publikace je primárně určena pro katalogizátory, ale i zájemce o téma historie gramofonového průmyslu na našem území.

Jak autoři popisují v úvodu, knihovník (resp. katalogizátor) by měl mít v případě zpracování těchto typů zvukových dokumentů povědomí, co znamenají termíny etiketa gramofonové desky, objednávací číslo, matriční číslo, přírůstkové číslo, datum použití lisovacího stroje, dobové cenové kategorie, objednávací řady a systém datace vzniku jednotlivých nahrávek. Dále je zde vysvětlen význam barev etiket atd. Vnitřní struktura obsahu knihy je pak postavena na abecedně seřazených vydavatelských firmách, kterých je tu celkem 22. U každé firmy je graficky představena etiketa, případně vedlejší řady, tzv. objednávkové etikety. Etikety jsou pak podrobeny důkladnému rozboru z hlediska organizace

a významu uvedených informací, zkratk a jejich významu apod. Gramatika tento vývoj zachycuje jako chronologický výčet, který čtenářům představuje, v jakých konkrétních letech byly etikety vydávány.

Pro katalogizátory jsou klíčové závěrečné pasáže jednotlivých kapitol k firmám, kde je znázorněn chronologický přehled vydávaných desek podle objednacích čísel, matričních čísel či cenových kategorií, a to formou přehledové tabulky. Právě tato data jsou klíčová a dokážou přesně či přibližně určit vrocení desky. Během zpracování diskotéky R. A. Dvorského byla publikace použita při vrocení především pro československý label Ultraphon. Firma Ultraphon vydávala i řadu tzv. “sublabelů”. Jedním z nich byl i label Artona. Ve Dvorského diskotéce se nachází 8 desek s touto etiketou. Dle *Gramatiky* víme, že etiketa Artona byla vydávána v letech 1932 až 1938. Pro upřesnění vrocení byla využita chronologická tabulka s matričními čísly. V tomto případě víme, že na desce jsou matriční čísla 14824 (strana desky A) a 14879 (strana desky B). Rozsah uvedených čísel v tabulce a na etiketě desky odpovídají tomu, že nahrávka vznikla v roce 1933 (Šír & Gössel, 2016, s. 70). Během katalogizace musel být zápis provedený obdobně jako v příkladu č. 3, do pole 264 bylo uvedeno datum vydání i nahrání.

Publikace je rovněž dostupná na internetu na portálu Internet Archive, kde je i textově prohledatelná (https://archive.org/embed/gramatika_etiket).

Příklad č. 4 – Monografie – *Gramatika etiket gramofonových desek*

Obr. 7

Gramofonová deska z šelaku o průměru 25 cm, ze sbírky fonotéky NM-ČMH, úsek: Diskotéka R. A. Dvorského. Sbírkový předmět je uložený v NM-ČMH pod signaturou: **MF 3999**.

Odkaz do online katalogu NM-ČMH přímo na bibliografický záznam ve formátu MARC 21: <https://cmh.opac.nm.cz/records/88e5b6fa-fec7-451f-a7a8-7716b2f183c3>

Doplňeno vnočení po nalezení zdroje a zápis vnočení do **pole 008 (zvýrazněná část)**:

číslo pole	obsah pole
008	200423s1933----xr cze

Doplňeno vnočení po nalezení zdroje, následný zápis vnočení do **pole 264 podpole c**:

číslo pole	indikátor	podpole	obsah podpole (vnočení)
264	#1	\$c	[1933?]
264	#0	\$c	[1933]

Tab. 7

Zdroj vnočení: (Šír & Gössel, 2016, s. 70).

Další publikace použité při vnočení diskotéky R. A. Dvorského

V diskotéce R. A. Dvorského se rovněž nachází řada gramofonových desek (celkem 35) vyrobených a vydávaných v Německu. K vnočení těchto desek byla použita německá publikace o 5 svazcích:

Lotz, R. E., Gunrem, M. E., & Puille, S. (2019). *Das Bilderlexikon der deutschen Schellack-Schallplatten*. Bear-Family-Records.

Systém publikace je postavený na abecedním řazení labelů, podobně jako *Gramatika*. Kromě historických informací k jednotlivým etiketám desek jsou zde tabulky sérií objednacích či matričních čísel a k nim přiřazená léta nahrání či vydání.

Pouhými 8 deskami je zastoupená československá etiketa podniku Gramofonových závodů, dodnes známá jako Supraphon. Publikace autorů Müller, J., & Prajzler, P. (2017). *Budování československého gramofonového průmyslu po druhé světové válce: 1945–1963*. Statutární město Ústí nad Labem, pomohla při vnočení těchto desek, byť není diskografickým dílem v pravém slova smyslu. Publikace pojednává především o období velké proměny gramofonového průmyslu na našem území po druhé světové válce. Nejsou zde žádné přehledy matričních a objednacích čísel (pouze na konci v přílohách, ty se však týkají vinylových desek). Určitými záchytnými body jsou barevné reprodukce etiket Supraphon, díky kterým lze v textu dohledat relevantní informace pro vnočení.

Elektronické zdroje

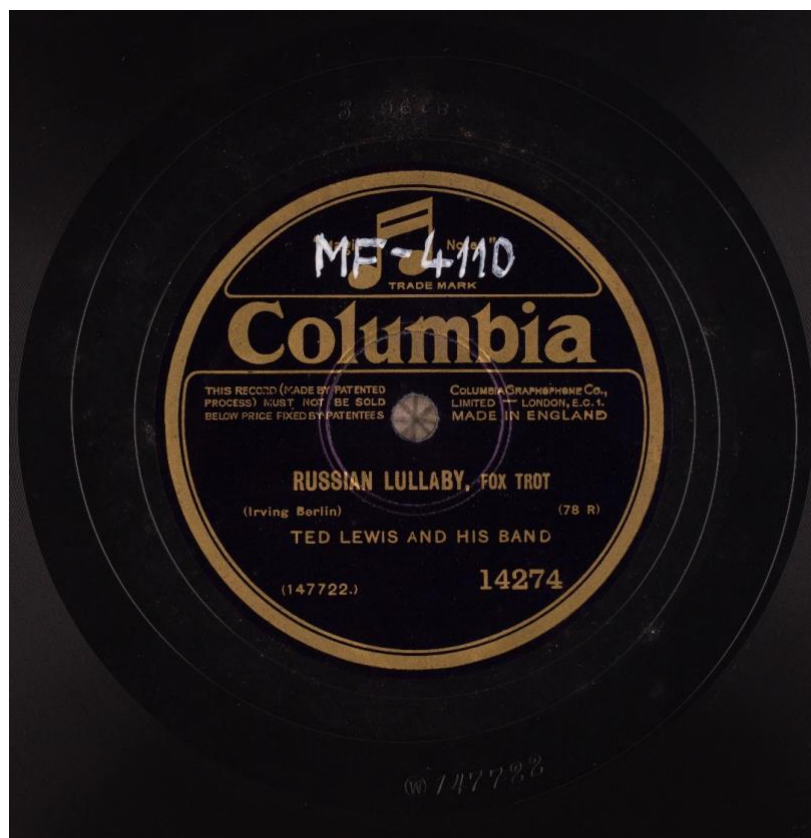
S expanzí internetu na počátku 21. století se naskytla zcela nová možnost dostupnosti zdrojů. Ovšem jednoduchost a rychlost, kterou internet nabízí, je protipólem toho, jaká rizika tento nástroj obnáší. Je zcela na místě totiž rozlišovat věrohodnost zdrojů. Na úkor jednoduchosti a rychlosti, kterou vynález internetu bezesporu přinesl, je ověřování věrohodnosti dostupných diskografií, katalogů aj. pramenů, mnohdy zdlouhavý proces. Oproti výše uvedeným a hojně užívaným tištěným zdrojům, jakými byly *Diskografie R. A. Dvorského* nebo *Gramatika*, posloužily elektronické zdroje k dohledání vrocení především u nahrávek zahraničních firem a na kterých se Dvorský nepodílel v žádné roli (skladatel, dirigent, zpěvák aj.).

Elektronické zdroje tak byly využity při vrocení Dvorského diskotéky ve 104 záznamech. Hned 69 záznamů bylo nalezeno v poměrně známé elektronické databázi Discogs (<https://www.discogs.com/>), která je jednou z největších na světě tohoto druhu. Při vrocení diskotéky R. A. Dvorského byl postup takový, že se do jednotného vyhledávacího okna databáze zadal řetězec textových údajů z desky. Zadání dotazu lze zadat v mnoha kombinacích, nejčastěji užívanou byla kombinace zadáním názvu titulu a interpretů. (Databáze disponuje i pokročilým vyhledáváním podle různých polí (název titulu, autor, interpret, etiketa nebo firma, matriční číslo, katalogové číslo atd.)

Tímto způsobem se podařilo určit přibližné vrocení u desky s etiketou americké firmy Columbia. V databázi Discogs nebylo nalezeno přesně toto vydání, ale bylo nalezeno, kdy byla nahrána strana A (titul: *Limehouse Blues*) a strana B (titul: *Russian Lullaby*), obě nahrávky tedy v roce 1928. Ověření proběhlo především přes matriční číslo, které u obou titulů odpovídalo číslům na nosiči. K vydání pak došlo v roce 1929 ve Velké Británii (pro titul: *Limehouse Blues*) a stejně tak v Austrálii (platí pro titul *Russian Lullaby*). Během katalogizace tak bylo vrocení zapsáno jak pro datum nahrání (1928), tak pro datum vydání (1929). Jedna nahrávka podle Discogs vyšla v Austrálii (strana B: *Russian Lullaby*), druhá ve Velké Británii (strana A: *Limehouse Blues*). U strany A popisované desky nastala shoda se zemí vydání. Na Discogs má záznam jiné objednávací číslo a jiný obsah druhé strany desky, než popisovaná deska z diskotéky R. A. Dvorského, jedná se tedy o jiné britské vydání. Vrocení tak bylo u vydání zapsáno s otazníkem, viz příklad níže.

V diskotéce R. A. Dvorského nebyla nalezena deska, na které by byla z jedné strany nahrávka z jiné doby než nahrávka z druhé strany desky. To by v tomto případě znamenalo zápis hned tří dat. Jedno pro datum nahrání první strany desky, další datum pro nahrání druhé strany desky a pak ještě datum vydání nosiče. Pro všechny případy by se z hlediska katalogizace zapsalo do pole 008 datum vydání nosiče, do pole 264 opět datum nahrání, ale také obě data nahrání.

Příklad č. 5 – Elektronický zdroj – Databáze Discogs

Obr. 8

Standardní gramofonová deska o průměru 25 cm, ze sbírky fonotéky NM-ČMH, úsek: Diskotéka R. A. Dvorského. Sbírkový předmět je uložený v NM-ČMH pod signaturou: **MF 4110**.

Odkaz do online katalogu NM-ČMH přímo na bibliografický záznam ve formátu MARC 21: <https://cmh.opac.nm.cz/records/57a0ddb1-6031-4e55-b07d-d2a357468cf4>

Doplněno vročení po nalezení zdroje a zápis vročení do **pole 008 (zvýrazněná část)**:

číslo pole	obsah pole
008	200912s 1929 xxk zxx

Doplněno vročení po nalezení zdroje, následný zápis vročení do **pole 264 podpole c**:

číslo pole	indikátor	podpole	obsah podpole (vročení)
264	#1	\$c	[1929?]
264	#0	\$c	[1928]

Tab. 8

Zdroj vrocení: Databáze Discogs: <https://www.discogs.com/release/12619637-Ted-Lewis-And-His-Band-Limehouse-Blues-Allahs-Holiday> nebo zadáním do internetového vyhledávače Google: “[r12619637]”.

Mezi další významné elektronické databáze, které byly použity při zjištění vrocení diskotéky R. A. Dvorského byla Discography of American Historical Recordings (dále jen DAHR – <https://adp.library.ucsb.edu/>). Jak avizují webové stránky DAHRu, databáze obsahuje záznamy desek, které pořídily americké nahrávací společnosti během éry, kdy na trhu dominovala gramofonová deska z šelaku (narozdíl od snahy Discogs, kde se snaží kompletovat všechny záznamy, bez rozdílu druhu zvukového nosiče, času, území atd.)

Uživatelské rozhraní databáze nabízí řadu variabilních nástrojů, jak požadované záznamy dohledávat a filtrovat. Nabízí se generování všech záznamů z databáze např. podle matričních čísel a objednacích čísel nosiče, interpretů a hudebních uskupení či data nahrání. Naproti tomu lze vyhledávat na kartě “Basic search”, kde lze do volného vyhledávacího okna zadat jména (podílejících se na nahrávce – skladatelé, interpreti aj.), tituly, místa, katalogová a matriční čísla desky. Velkou přidanou hodnotou je pak nástroj na filtrování záznamů, u kterých je digitální záznam zvuku a snímek etikety.

V případě diskotéky R. A. Dvorského byl DAHR použit pouze pro 2 záznamy, a to pro desky amerických firem Okeh a Columbia. Pro příklad vrocení jsme vybrali etiketu Columbia. Do databáze bylo zadáno objednací (katalogové) číslo, které blíže identifikuje nejen nahrávky, tedy obsah, ale celý nosič. Na horní liště záložky bylo zadáno vyhledávání (karta Search) a následně podkategorie vyhledávání Basic, tedy možnost zadat do vyhledávacího okna jakýkoliv údaj z desky, kterou vyhledáváme. Do jednoduchého vyhledávacího okna byl zadáno objednací číslo desky (12394-F). Na základě dotazu pak databáze vygenerovala 4 záznamy. 1 pro kategorii Disc (deska, konkrétně pak číslo etikety, myšleno jako objednací číslo) a 3 pro kategorii matriční číslo. Jelikož vyhledané záznamy nabídly další údaje, jako rozměr nosiče, název titulu a název etikety, bylo vyhledání porovnáno s popisovanou deskou. Po ověření těchto údajů nastala shoda pro 1 záznam z kategorie objednacího čísla desky. Otevřený záznam je pak vnitřně strukturovaný tak, že jsou údaje z desky ve dvou řádcích, které znamenají, že pod vyhledaným objednacím číslem je 1 deska s nahrávkami na obou stranách. Zleva je pak v prvním řádku popis pro stranu A desky. Vlevo se nachází firma, která desku vydala (Columbia), matriční číslo (CO40291), nahrávací sekvence (1), datum (1948), název (*Charlie was a boxer*) a interpreti (The Marlin Sisters). Stejně tak je zaznamenán další řádek pro desku strany B. Jelikož byla deska zdigitalizována (a je v záznamu přímo k poslechu), bylo nespornou výhodou, že jako další ověřovací údaj posloužil snímek etikety, který je k audio nahrávce připojený a byl totožný s deskou ze sbírky R. A. Dvorského. Ve všech údajích tedy nastala shoda a pro vrocení byl do záznamu během katalogizace zaznamenán údaj – rok 1948, viz příklad níže. Zajímavostí je, že záznamy v databázi lze citovat hned dle tří citačních stylů, kromě APA i Chicago a MLA style.

Příklad č. 6 – Elektronický zdroj – Databáze DAHR

Obr. 9

Gramofonová deska z šelaku o průměru 25 cm, ze sbírky fonotéky NM-ČMH, úsek: Diskotéka R. A. Dvorského. Sbírkový předmět je uložený v NM-ČMH pod signaturou: **MF 4111**.

Odkaz do online katalogu NM-ČMH přímo na bibliografický záznam ve formátu MARC 21: <https://cmh.opac.nm.cz/records/fa3fbef-8a25-4fe3-b74a-a30d04296d60>

Doplněno vročení po nalezení zdroje a zápis vročení do **pole 008 (zvýrazněná část)**:

číslo pole	obsah pole
008	200912s 1948 ----xxu eng

Doplněno vročení po nalezení zdroje, následný zápis vročení do **pole 264 podpole c**:

číslo pole	indikátor	podpole	obsah podpole
264	#1	<i>\$c</i>	[1948?]
264	#0	<i>\$c</i>	[1948]

Tab. 9

Zdroj vrocení: Columbia 12394-F (10-in. double-faced). (2022). In *Discography of American Historical Recordings*. Retrieved September 7, 2022, from

https://adp.library.ucsb.edu/index.php/object/detail/448480/Columbia_12394-F.

Mezi další elektronické zdroje posloužily další diskografické databáze, např. Kelly On-line Database (<https://www.kellydatabase.org/Entry.aspx>, pro 7 záznamů) zaměřená pouze na nahrávky britské společnosti The Gramophone Company a His Master's Voice (světově proslulá etiketa, kde je malebně ztvárněn pes naslouchající gramofonu). Databáze je postavená na podobných vyhledávacích principech jako Discogs či DAHR. Je zde možné vyhledávat podle jednoho údaje, nebo kombinací více údajů. Z hlediska vrocení je zde pak zaznamenané datum nahrání, nikoliv vydání. Specifickým elektronickým zdrojem pak byla webová stránka britského klavíristy a skladatele Jacka Hyltona (1892–1965, <https://www.jackhylton.com/discography>), kde je umístěna i jeho diskografie, která pomohla u vrocení 3 záznamů během katalogizace. Na rozdíl od výše uvedených zdrojů má diskografie pouze rozhraní ve formě chronologicky řazené tabulky, kde jsou údaje zleva: Band Code (zkratka hudebního tělesa Jacka Hyltona), následují: název díla – titul, datum nahrání – formou: den, měsíc a rok, místo nahrání, název etikety a objednávací číslo desky. 2 záznamy z diskotéky R. A. Dvorského se týkaly přímo Hyltona a díky této diskografii se je podařilo vročit (desky se signaturami MF 4165 a MF 4171, dohledatelné v online katalogu NM-ČMH).

Vrocení bylo zjištěno odhadem – za pomoci kombinace vyhledávání v různých zdrojích

Pro 1 záznam však posloužila diskografie J. Hyltona v kombinaci s databází Discogs jako zdroj pro přibližné vrocení. V případě Hyltonovy diskografie sehrál důležitou roli identifikátor pro vydání desky, a tím bylo objednávací číslo etikety His Master's Voice. Toto číslo bylo blízké objednávacímu číslu desky, na které figuruje J. Hylton a která je uvedena včetně vrocení v jeho diskografii (deska měla objednávací číslo B 5685 a nahrána byla 23.7.1929). Objednávací číslo desky, kterou jsme hledali, měla objednávací číslo rovněž etikety His Master's Voice B 5660, tedy jen o 15 čísel méně než deska s J. Hyltonem. Navíc další objednávací čísla (B 5659 a 5663, u obou datum nahrání 31. 5. 1929) uvedená v Hyltonově diskografii byla hned u námi hledaného čísla (B 5660). S takovým výsledkem bylo stanoveno, že byla námi hledaná nahrávka pořízena ve stejném datu. Nicméně pro další ověření vrocení byla použita databáze Discogs. Zde bylo vyhledáno hudební těleso (Myfair Dance Orchestra), které je na desce zaznamenané. Výčet seřazených nahrávek tohoto tělesa dle chronologie pak vrocení opět přiblížil. Hned druhý záznam orchestru uvádí objednávací číslo etikety His Master's Voice – B 5652, které je jen o 8 čísel nižší než námi hledané B 5660. Na Discogs je pak rok vydání 1929, což se shoduje s daty Hyltonovy diskografie. Aniž bychom tedy našli přímo hledanou desku, díky těmto 2 zdrojům bylo vrocení stanoveno na rok 1929 (deska se signaturou MF 4170, dohledatelná v online katalogu NM-ČMH).

Nečekaným pomocníkem se stal i známý webový videoportál YouTube, kde bylo nalezeno v roce 2013 13 záznamů. YouTube nebyl vybrán cíleně, v momentě, kdy byly prověřeny veškeré zdroje a záznam o desce se v nich nenašel, tak byl zadán dotaz do vyhledávacího okna internetového prohlížeče Google kombinací názvu titulu a interpretů uvedených na etiketě desky. První vygenerované výsledky dle relevance odkazovaly právě na YouTube. Obsahem videí pak byla samotná deska pouštěná na gramofonu. Vizuální obraz desky na zachyceném videu se shodoval s vyhledávaným záznamem. K do-identifikaci desky a porovnání údajů posloužily popisy autorů videí, které se shodovaly s vyhledávaným záznamem, kde byl uveden např. titul, interpret, číslo objednávkové desky atd. Autor videa pak uvedl i datum nahrání snímku, které pak posloužilo při vnošení desky během její katalogizace. Statistika využitých zdrojů při vnošení diskotéky R. A. Dvorského se nachází v příloze.

ZÁVĚR

Diskotéka R. A. Dvorského (1899–1966) uložená ve fonotéce NM-ČMH byla v 90. letech 20. století obecně vrocena (celá sbírka) tehdejším kurátorem fondu PhDr. Jindřichem Bajgarem (1994) jako historické nahrávky zahraniční i domácí produkce ze 30. a 40. let. Díky procesu katalogizace a dostupným zdrojům nyní víme, že rozpětí je daleko větší. Tzn. sbírka standardních gramofonových desek (celkem 590 kusů) zahrnuje období mezi 20. až 50. léty 20. století. Nejstarší pochází z roku 1922 (deska je uložena pod signaturou MF 4139), nejmladší pak z roku 1958 (MF 3994).

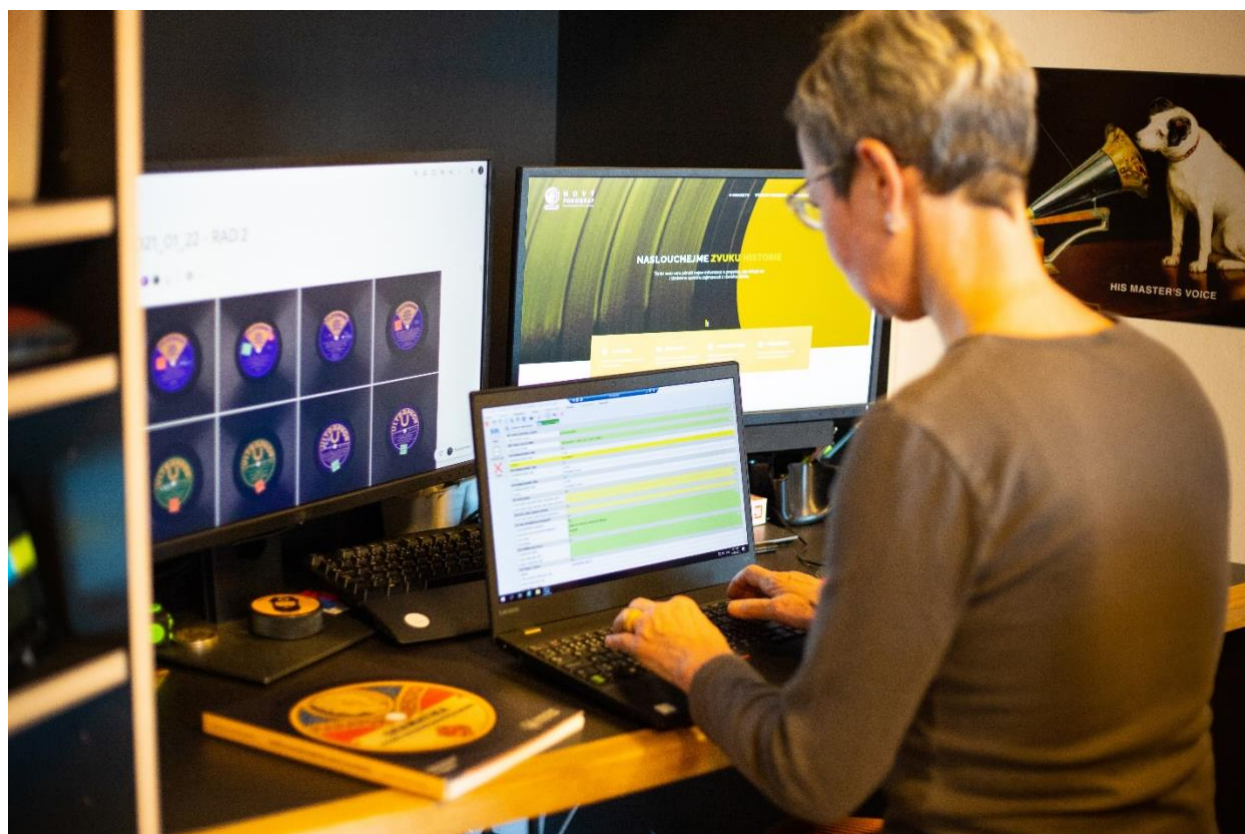
Při vrocení sbírky bylo využito celkem 13 zdrojů. Pro sbírku R. A. Dvorského se pro 474 (80,3 %) záznamů použily tištěné publikace (diskografie, nebo monografie s diskografickými daty). 2 z těchto publikací jsou i v elektronickém prostředí (*Gramatika etiket gramofonových desek* a *R. A. Dvorský – Diskografie*), což proces vrocení značně urychlilo (např. díky funkci textového vyhledávání). Z elektronických zdrojů na internetu bylo vrocení zjištěno pro 104 záznamů (17,6 %). Na 8 deskách se vrocení nacházelo přímo (1,4 %) a u 4 záznamů bylo vrocení odhadnuto nebo odvozeno v kombinaci různých zdrojů.

Aby byly katalogizační záznamy desek přijatelné do SKČR, musel se uvést v poli 264 (*Nakladatelské údaje*) vždy indikátor #1, který indikuje datum vydání, a to i přesto, že bylo u většiny zjištěno pouze datum nahrání. Hotové záznamy desek, tak mohou z pohledu vrocení působit nedokonale a v budoucnu tento problém bude třeba řešit na systémové úrovni.

Předkládaný článek shrnuje a hodnotí přínos zdrojů pro vrocení, které byly použity při katalogizaci diskotéky R. A. Dvorského. U některých zdrojů autoři uvádějí, že se nemusí jednat o kompletní diskografii a že se v ní mohou objevovat chyby, s tímto faktem je třeba vždy počítat a nejlepším postupem je ověřovat více zdrojů.

Nespornou výhodou bylo, že v roce 2020 vznikla Dvorského diskografie, která vrocení značně urychlila. Zbylo tak minimum záznamů, u kterých se vrocení muselo složitě dohledávat. Různorodost příkladů zápisů vrocení během katalogizace by mohlo být více, chybí příklad zahraniční reedice či tzv. přelisu. Tzn. kdy se použily nahrávky, které vznikly v diametrálně odlišných dobách (např. u firmy Ultraphon ve 30. letech 20. století), ale byly vydány znovu na etiketě Supraphon např. v 50. letech 20. století. Takové případy se v diskotéce nenacházejí, stejně tak případ tří různých dat pro jednu desku. Tzn. odlišné datum nahrávky pro první stranu desky, odlišné datum nahrávky na druhé straně desky, a ještě jiné datum vydání.

Nespornou výhodou katalogizačního systému Verbis, který funguje v elektronickém “online” prostředí, je, že se mohou kdykoli a odkudkoli záznamy editovat, při budoucích revizích tak bude možné vrocení upravovat ve smyslu upřesnění data nahrávky na desce a vydání desky samotné.

Obr. 10 Katalogizační proces sbírek fonotéky NM-ČMH

PŘÍLOHY – STATISTIKY Z DISKOTÉKY R. A. DVORSKÉHO

Díky katalogizaci této sbírky bylo možné z knihovního systému Verbis vygenerovat evidenční soupis ve formě tabulky (MS Excel). Tabulka pak posloužila jako nástroj na vytvoření statistik. Statistika platí pro část diskotéky R. A. Dvorského, která je uložena v inventární řadě fonotéky NM-ČMH s označením MF (standardní gramofonové desky o průměru 25 cm).

Využití zdrojů pro vnočení desek z diskotéky R. A. Dvorského:

Statistika je řazena dle nejvíce používaných zdrojů během katalogizace:

Druh zdroje při vnočení	Název zdroje	Odkaz na zdroj (v případě, že se vyskytuje v internetovém prostředí)	Počet záznamů (desek), pro které byl použit zdroj
Tištěná diskografie	R. A. Dvorský – Diskografie	–	248
Publikace (tištěná i v elektronické podobě)	Gramatika etiket gramofonových desek	https://archive.org/embed/gramatika_etiket	183
Internet (elektronický zdroj)	Databáze Discogs	https://www.discogs.com/	69
Tištěná publikace	Das Bilderlexikon Der Deutschen Schellack-Schallplatten	–	35
Internet (elektronický zdroj)	Videoportál – YouTube	https://www.youtube.com/	13
Tištěná publikace	Budování československého gramofonového průmyslu po druhé světové válce 1945–1963	–	8
Etiketa nebo zrcátko gramofonové desky	Vnočení uvedené přímo na etiketě či zrcátku desky	–	8
Internet (elektronický zdroj)	Kelly On-line Database	https://www.kellydatabase.org/Entry.aspx	7
Internet (elektronický zdroj)	Databáze 45worlds	https://www.45worlds.com/78rpm/	7
Odhad	Vnočení bylo odhadnuto, odvozeno	–	4
Internet (elektronický zdroj)	Internet archive	https://archive.org	3
Internet (elektronický zdroj)	Jack Hylton discography	https://www.jackhylton.com/discography	3
Internet (elektronický zdroj)	Databáze DAHR	https://adp.library.ucsb.edu/	2
celkem 13 využitých zdrojů pro vnočení		celkem záznamů:	590

Tab. 10

Statistika statusu publikování během katalogizace diskotéky R. A. Dvorského:

Status publikování	počet záznamů	vyjádřeno v %
q – nejisté datum	46	7,8
s – jedno známé a pravděpodobné datum	544	92,2
celkem záznamů (desek):	590	100 %

Tab. 11

Statistika poškozených desek v diskotéce R. A. Dvorského:

Kategorie poškození	počet desek
Deska je prasklá	6
Deska má odlomené části, které se nezachovaly	2
Deska má odlomenou část, která se nedochovala	14
Deska má odlomenou část, která se zachovala	2
celkem poškozených desek:	24
poškozených desek, vyjádřeno v % (z celkových 590 desek):	4,1 %

Tab. 12

Výskyt R. A. Dvorského v jeho vlastní diskotéce:

Charakteristika	počet ks desek	vyjádřeno v %
Počet desek, na kterých figuruje v různých rolích R. A. Dvorský (dirigent, autor titulu, zpěvák atd.)	253	42,9
Počet desek, na kterých není zaznamenán R. A. Dvorský, ale patří do jeho diskotéky	337	57,1
celkem desek v diskotéce R. A. Dvorského:	590	100 %

Tab. 13

Výskyt gramofonových firem v diskotéce R. A. Dvorského:

Označené jsou ty firmy, které v úvodu původního soupisu desek R. A. Dvorského chybí (Bajgar, 1994). Jednotlivé desky těchto firem však v soupisu existují. V diskotéce R. A. Dvorského se nachází celkem 33 různých etiket. Největší zastoupení má etiketa československé firmy Ultraphon: 317 desek z celkových 590 (53,7 %). Pokud k Ultraphonu přičteme i její vedlejší etikety – *Ahoj na neděli*, *Artona*, *Selekton* a desky, jejichž matriční čísla spadají pod firmu Ultraphon s etiketou *Věnuje R. A. Dvorský* (celkem 32 desek), tak by Ultraphon čítal celkem 349 desek z 590 (59,2 %). Firmy jsou řazeny abecedně.

Počet etiket	Název etikety – labelu (země původu)	Počet ks desek
1	Ahoj na neděli (Československo, vedlejší etiketa mateřské firmy Ultraphon)	2

2	Artona (Československo, vedlejší etiketa mateřské firmy Ultraphon)	5
3	Beka (Německo)	1
4	Brunswick (USA)	32
5	Columbia (USA)	18
6	Continental (USA)	1
7	Decca (Velká Británie)	4
8	Deccalian (Velká Británie)	1
9	Edison Bell Record (Velká Británie)	1
10	Electrola (Německo)	5
11	Esta (Československo)	37
12	Fonit (Itálie)	3
13	Fon (Itálie)	6
14	Grammophon (Německo)	1
15	Concert Record Gramophon (Velká Británie)	14
16	His Master's Voice (Velká Británie)	34
17	Homocord (Velká Británie a Německo)	2
18	Imperial (Německo)	4
19	Kalliope (Německo)	7
20	Magic (Belgie)	1
21	Mayor (Itálie)	2

22	Odeon (Německo)	18	
23	Okeh (USA)	1	
24	Parlophon nebo Parlophone (Německo)	7	
25	Polydor (Německo)	5	
26	Selekton (Československo, vedlejší etiketa mateřské firmy Ultraphon)	1	
27	Sterno (Velká Británie)	1	
28	Supraphon (Československo)	11	
29	Telefunken (Německo)	21	
30	Ultraphon (Československo)	317	
31	Věnuje R. A. Dvorský (Československo, matriční čísla desek spadají pod firmu Ultraphon)	24	
32	Victor (Velká Británie)	1	
33	Neznámý (bez názvu, pouze prázdná etiketa)	2	
33	: celkem etiket (firem)	celkem desek:	590

Tab. 14

ZDROJE

Bajgar, J. (1994). *Rudolf Antonín Dvorský: (Soupis zvukových nahrávek z pozůstalosti)*. Národní muzeum v Praze – Muzeum české hudby hudebně historické oddělení.

Benešová, L. & Štorová, J. (2015, duben). *Zvukové záznamy bibliografický popis podle RDA* [prezentace]. Dostupné také z: <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/zvukove-dokumenty-rda>

Gössel, G. (2001). *Fonogram: praktický průvodce historií záznamu zvuku*. Radioservis.

Gössel, G. & Šír, F. (2016). *Gramatika etiket gramofonových desek: pomůcka pro katalogizaci historických desek z let 1900-1946*. Národní muzeum. Dostupné také z: https://archive.org/embed/gramatika_etiket

Gössel, G., Mejzr, M., Studničný, M., & Šír, F. (2019). Digitalizace etiket standardních šelakových desek jako nástroj pro efektivní muzejní evidence: Výsledky průzkumu ve sbírce fonotéky Národního muzea – Českého muzea hudby. *Proinflow Časopis Informační Vědy*, 11(2), 42-60. Dostupné také z: <https://journals.phil.muni.cz/proinflow/article/view/2019-2-4>

Keller, J. (1965). *Evidence gramofonových desek: náčrt problematiky a pravidla katalogizace*. Státní hudební vydavatelství. Dostupné také z: <http://krameriusndk.nkp.cz/search/handle/uuid:24abc4b0-45ff-11e2-9b88-005056827e51>

Lichtenbergová, E. (2003). *MARC 21*. Národní knihovna České republiky = NK ČR.

Lichtenbergová, E., Balíková, M., Benešová, L., Příbylová, J., & Svobodová, J. (2016). *Katalogizace podle RDA ve formátu MARC 21 - tištěné a elektronické monografie – katalogizace na úrovni minimálního/doporučeného záznamu*. [Národní knihovna].

Lochman, A. (1955). *Gramofonová deska*. Práce. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:47b25dc0-8761-11e9-852b-005056827e51>

Müller, J., & Prajzler, P. (2017). *Budování československého gramofonového průmyslu po druhé světové válce: 1945-1963*. Statutární město Ústí nad Labem.

Müller, J. (2020). *R.A. Dvorský Diskografie*. Jan Müller.

Očadlík, M. (1939). *Smetanovská diskografie: kritický soupis gramofonových snímků Smetanovy hudby*. Orbis. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ac2045c0-78c7-11e6-afc6-005056827e52>

Pražák, P. (1937). *Otakar Mařák: sborník statí a vzpomínek*. Jan Jiránek.

<http://kramerusndk.nkp.cz/search/handle/uuid:5bc87440-9cb7-11e5-84c7-005056827e52>

POZNÁMKA O AUTOROVI

Michal Studničný

Michal Studničný je od roku 2018 kurátorem sbírky fonotéky – archivu zvukových nosičů v Národním muzeu – Českém muzeu hudby (NM-ČMH). V úloze kurátora plní činnosti pro systematické uspořádání sbírky, její doplňování o nové sbírkové předměty a usiluje o optimalizaci celkového stavu fondu.

E-mail: michal.studnicny@nm.cz